

*Kindertrein uit Boedapest*

In deze reeks verscheen ook bij  
Ambo | Anthos *uitgevers*:

Sien Volders, *Bij twijfel altijd noord*  
Auke Hulst, *Zephyr*

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven  
van de nieuwste boeken van Ambo | Anthos *uitgevers*  
via [www.amboanthos.nl/nieuwsbrief](http://www.amboanthos.nl/nieuwsbrief).

Emy Koopman

*Kindertrein uit  
Boedapest*

Ambo | Anthos  
Amsterdam



ISBN 978 90 263 6366 5

© 2023 Emy Koopman

Omslagontwerp Rouwhorst + Van Roon  
Omslagillustratie Rudzhan Naglev / iStock  
Zetwerk Mat-Zet B.V.

Verspreiding voor België:  
Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

*Voor Mária, en voor alle anderen die door  
een onbekende bedding moesten gaan stromen*



## Voordat we vertrekken

Laten we hier beginnen, op het Ooststation van Boedapest, *Keleti pályaudvar*, zondagmiddag 8 februari 1920. In de naar roet en sigaretten stinkende wachtkamers kwettert een horde van zeshonderd kinderen, opgedeeld in groepen, opgesteld in rijtjes, trappelend, frunnikend. Ze dragen hoedjes, mutsen of petten, en rugzakken soms bijna zo groot als zichzelf. Sommigen doezelen omdat deze ruimte warmer is dan ze gewend zijn, anderen huilen omdat ze voor het eerst weggaan van huis, en dan nog harder omdat geen moeder hen komt troosten. Volwassenen die ze niet kennen, van wie de donkere kleding alleen wordt opgeleukt door kapjes (de vrouwen) of boordjes (de mannen), maken sussende geluiden. Dat dit een heuglijke dag is, zeggen de volwassenen op zangerige toon, omdat er nu een einde zal komen aan de honger. (Toch in elk geval voor een paar maanden, denken ze erbij.) Ze wijzen naar

7

de bundels zonlicht die door de grote open bogen schijnen en het vale dak van een gevaarte van een trein doen oplichten, een trein die tot voor kort oorlogstuig en stervende soldaten vervoerde en waarvan nog lang niet alle kapotgeschoten ramen zijn vervangen. De kinderen frummelen aan het ronde ding dat ze opgespeld hebben gekregen, roodwit-groen. Het lijkt op een bloem. P-A-T-R-I-O-T-I-Z-M-U-S staat erop geschreven.

8 Een van de mannen met de witte boorden houdt een toespraak waarvan de meeste kinderen niets meekrijgen, een toespraak die hen maant tot dankbaarheid en gehoorzaamheid. Als hij is uitgesproken klinkt het volkslied: ‘God, zegen de Hongaren.’ Wie niet alle woorden kent van de verdichte oorsprongsgeschiedenis – de trek door de Karpaten naar de vallei *waar de golven ruisen van de Tisza en de Donau*, koning Árpád en zijn opvolgers, *de pijlen der plunderende Mongolen, het slavenjuk der Turken*; strijd, bloed, puin en tranen – die doet braaf alsof. ‘Lang verscheurd door een kwaad lot, / Breng hun nu een blijde tijd, / Dit volk heeft reeds geboet / Voor het verleden en de toekomst!’ galmt het door de stationshal.

Bij het instappen aait een man in een net pak zonder boordje over de wangen van de kinderen. Ze laten hem begaan omdat hij zo vriendelijk glimlacht. Dat hij de interim-minister-president is, zullen ze pas veel later begrijpen.



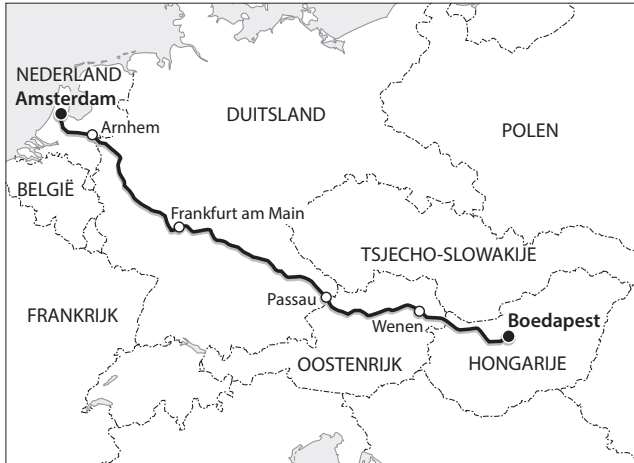
Tegen die tijd zal deze Károly Huszár al lang zijn opgestapt. Admiraal Miklós Horthy zal het met het Verdrag van Trianon gedecimeerde land in een stevige greep houden, bereid om te heulen met wie dan ook om het gedwongen afgestane grondgebied te herwinnen, indien noodzakelijk zelfs met een oorlogszuchtige rijkskanselier.

Maar dat is later. Op dit moment worden de ouders op het perron gelaten. Vanuit de naar beneden geschoven of gebroken ramen van hun wagons zien de kinderen hen 9  
staan, zwaaiend, snikkend, kushandjes werpend. Dan klinkt de fluit van de stoomlocomotief. ‘Honderden zakdoeken vliegen als witte duiven voor de ramen,’ noteert een verslaggever van de krant *Az Est (De Avond)*, trots op het passende beeld. Honderden kleine vredesduifjes, dat is precies wat deze kinderen zijn, met hun lege magen en grote ogen. Omhels een kind, omhels Hongarije.

Wie weet, wellicht zullen de gezinnen waarin deze kinderen terecht komen zich ook bekommeren om hun uiteengevallen, tot chaos veroordeelde vaderland. Het gastland heeft een koningin, een Moeder van het volk: zij zal zich over hen ontfermen. Wie weet, wie weet, wellicht strekt de invloed van het gastland verder – het was neutraal tijdens de oorlog, het heeft recht van spreken, van oordelen; het zou de Fransen en de Engelsen genadig

kunnen stemmen. De wereld moet toch begrijpen dat de honger van deze kinderen niet kan stoppen zolang hun land van alle kanten wordt leeggeroofd.

Dat schrijft hij allemaal niet op, de verslaggever, iedere Hongaarse krantenlezer kan het zelf invullen. Hij houdt het bij de beschrijving van de stationsscène, die hij afsluit met ouders die ‘Pas goed op jezelf!’ roepen, en met de trein die vertrekt ‘uit de zwarte stad van ellende naar het rijke sprookjesland, naar Nederland’.



Route kindertreinen Boedapest-Amsterdam in het interbellum.



Route Amsterdam-Boedapest met nachttrein en overstap Wenen in 2022.



# 1

## Amsterdam Centraal – Wien Hauptbahnhof

Op perron 7a van station Amsterdam Centraal sta ik te wachten op de nachttrein naar Boedapest, met een rode rolkoffer die tot aan mijn knieën komt aan mijn ene zijde en aan de andere een kind. Het kind is negen jaar, of tien, of acht. Ze pulkt even aan de witte strik die iemand met een speldje in haar korte bruine haar heeft geschoven, trekt haar hand dan weer terug, alsof iemand haar heeft berispt, houdt haar armpjes tegen zich aan geklemd. 13

Technisch gezien wachten we niet op de nachttrein naar Boedapest, maar op die naar Wien Hauptbahnhof. Om vanuit het westen in Boedapest te komen moet je overstappen in Wenen, alsof Oostenrijk-Hongarije nog altijd bestaat en wordt bestuurd vanuit de keizerlijke Hofburg. Als ik omhoogkijk, naar de typisch laatnegentiende-eeuwse ijzeren bogen van de stationskap, kan ik het me voorstellen. Ik kan geloven dat als ik me omdraai daar

ineens heren met hoeden en wandelstokken zullen staan en gehandschoende dames in hooggesloten jurken met crinoline: een hogere middenklasse voor wie de trein de belichaming is van moderniteit. *Two-thousand-twenty-two, party over, oops out of time. But tonight we're gonna travel like it's 1899*, laat ik Prince zingen in mijn hoofd.

14 Een halfjaar geleden stonden hier nog vrijwilligers in groene hesjes afgepeigerde Oekraïense vluchtelingen de weg te wijzen naar het 'Humanitair Servicepunt' van het Rode Kruis, waar ze boterhammen ontvingen en met bussen door heel Nederland werden verspreid – de bestemming kregen ze pas te horen na het sluiten van de deuren. De oorlog gaat door, de hesjes zijn weg.

Mijn grootste zorg hier en nu is of de sprinter naar Uitgeest wel op tijd vertrekt om het spoor vrij te maken voor de Nightjet. Dreiging, honger, pijn en paniek – alles wat Pandora's kruik uit is geglipt en sindsdien is blijven rondspoken volgens de eeuwige wet van behoud van ellende voelt ver weg, abstract. De duisternis van deze avond is veilig en betrekkelijk; de duisternis van een welvarende stad tegen het einde van november. En ook de grotere donkerte die erachter schuilgaat – de donkerte van planten die hun krachten terugtrekken in hun wortels, en van ondergrondse botten, afgekloven totdat datgene wat resteert daadwerkelijk rust in vrede – doet

vertrouwd aan. Op dit moment, op deze plek, lijken de doden me kalm en vriendelijk, hun wereld een huiskamer die ik zo zou kunnen binnenwandelen.

Ik vertel je te weinig over het kind, ik weet het. Ze heet Mariska. Mariska, hebben Hongaren me gezegd, is geen naam. Mariska is een bijnaam, een koosnaam, een verkleining. Mária dan. Mária Muskovics heet ze, of, in de officiële Hongaarse volgorde: Muskovics Mária. Het probleem is dat ik haar zelf ook nog moet leren kennen, maar dat ik me niet wil opdringen. Zij is dus voor mij, 15 voorlopig: Het Kind. Een kind zoals er zoveel zijn, alleen heeft het toeval haar met mij opgezadeld.

Ooit hebben mensen en machines deze Nightjet donkerblauw geverfd, met fonkelend witte sterren die niet zouden ontstaan in een prentenboek. Nu is het blauw vergrauwd en worden de sterren grotendeels verhuld door vuile vegen en roestplekken. Vanbinnen heerst het grijs. Metalig ruikt de trein, en stoffig. Het kind kijkt om zich heen met een lichte frons.

In onze coupé, aan het einde van het rijtuig, zitten een man en een vrouw die ik begin dertig schat, een paar jaar jonger dan ik. Ge oefende reizigers: hun matchende strakke zwarte sportbroeken zijn, anders dan mijn spijkerbroek, het ideale kledingstuk om de bloedsomloop te

ondersteunen tijdens een veertien uur durende treinreis. Zij hebben de plaatsen aan de gangkant, en daarmee ook de onderste bedden. Onze reservering is voor de middelste plaatsen, maar het kind gaat meteen bij het raam zitten. Ze trekt voorzichtig aan het grijze gordijntje, wrijft over de versleten blauwe bekleding van het bankje, vouwt een vuist om het metalen laddertje dat naar de bovenste bedden leidt. In mijn ogen ziet alles er afgeleefd en *schmutzig* uit, de hare zijn gewend aan uitgewoonde treinen, treinen met kolenkachels, treinen waaraan de stank van de dood nog kleeft. Ze steekt een wijsvinger uit naar de zes plastic flesjes met water op het tafeltje voor het raam. Ik geef haar er eentje. Ze wrijft over het folie en bestudeert de woorden die erop geprint staan.

16

Bij het vertrekken van de trein veert ze op, kijkt zoekend naar het perron, hoopt waarschijnlijk iemand te zien zwaaien. We blijven niet lang weg deze keer, wil ik haar zeggen, maar we zijn het station al uit, ze drukt haar neus tegen de ruit om het plaatje te zien van Amsterdam bij nacht: de torentjes van de Nieuwmarkt, het zilvergroene schip van het NEMO Science Museum midden in het glinsterende water. Zo blijft ze zitten, starend in een kijksdoosdonker waarin elke verlichte woonkamer of kantoorruimte verandert in een geel of oranje rechthoekje.

Ik glimlach naar het koppel – het blijken artsen te zijn,



beiden gespecialiseerd in darmkanker. We spreken de gedeelde hoop uit dat er niemand meer bij zal komen. Mijn blik glijdt naar de bovenste bedden en het beddengoed dat erop ligt: zes kussens. Hun meest recente nachttreinervaring was in Thailand, vertellen de artsen, waar hun bedden door het treinpersoneel werden opgemaakt. Ik probeer iets noemenswaardigs te delen over mijn ervaringen met nachttreinen, de meeste als twintiger. Dat de nachttreinen in Rusland luxer aanvoelden dan in de rest van Europa, met ruime coupés, dikke dekens en baboesjka's in fladdernachtjaponnen die water op de kussens kwamen sprenkelen. 'Of misschien,' denk ik hardop, 'was het kokend water dat ze langsbrachten om thee mee te zetten' – mijn herinneringen aan de Russische treinen zijn niet helder meer, alleen dat plotse verschijnen van zo'n oude dame in een nachtgewaad.

17

Op zichzelf is een treinreis geen verhaal. De stationshallen, de landschappen en de medepassagiers zijn slechts het decor voor een moord of een liefdesgeschiedenis, een innerlijke zoektocht, een vlucht of een nieuw begin. Een charmant decor, dat wel, al leunt die charme zwaar op ons romantische ideaal van De Treinreis, op getekende en bewegende beelden van hoe die negentiende-eeuwse gehandschoende dames en heren zich lieten wegzakken in weelderig fluweel, terwijl geüniformeerde

bedienden een assortiment van koude en warme dranken kwamen aandragen – een sepia vloeipapier over de werkelijkheid.

18 Bij Arnhem Centraal stappen de mensen in van wie we hadden gehoopt dat ze niet zouden komen opdagen. Een gepensioneerde vrouw en haar dochter die uitkijken naar paleizen, een vrouwelijke projectmanager die zin heeft in een kerstmarkt. Het kind en ik zijn de enigen met een verdere eindbestemming dan Wenen. ‘Boedapest is vast een mooie stad,’ zeggen de anderen.

Een conducteur in nachtblauw uniform schuift de deur van de coupé open. Hij verwelkomt ons en vraagt wat voor warme drank we bij het ontbijt hadden gewenst. Ik lach om de onverwachtse luxe en bestel een chocolademelk. Zonder het te zien weet ik dat het kind glimlacht. In water gekookte cacao en een snee witbrood met boter; dat was het eerste avondeten dat haar werd gegeven in de trein op weg naar Nederland.

Met een geur van verbrand rubber kondigt tegen halfelf het Duitse Ruhrgebied zich aan. Het grote licht in onze coupé wordt van hogerhand uitgeknipt. Bij zwak schijnsel maken we onze bedden op: we klappen de rug van het bankje omhoog en zetten hem vast, wikkelen een dun wit laken om het smoezelige blauw. ‘O jeeuh,’ zegt de gepen-

sioneerde vrouw bij het betasten van het laddertje dat ze moet beklimmen. Het kind kijkt toe hoe moeder en dochter de bovenste bedden rechtmatig innemen, haar teleurstelling slikt ze zo snel weg dat die er nooit lijkt te zijn geweest. Grootmoedig beklimt ze de sporten naar ons middelste bed.

Terwijl de artsen elders in de trein hun tanden poetsen, haal ik mijn koffer onder het bankje vandaan en rits hem open om er een pyjamabroek en een boek uit te halen: ofwel de oranje, vierkante congresbundel uit 2020 over Hongaarse kindertreinen, ofwel László Krasznahorkai's *De melancholie van het verzet*, verschenen in 1989, het jaar waarin Hongarije als eerste land het IJzeren Gordijn begon te ontmantelen. Op deze reis had ik gehoopt die roman met de paginalange, labyrintische zinnen eindelijk te kunnen uitlezen, maar vooralsnog ben ik niet veel verder gekomen dan het einde van de meesterlijke openingsscène, waarin de nerveuze mevrouw Pflaum – gehecht aan prullaria, huiselijkheid en beleefdheid – een onbestemde en vervolgens behoorlijk concrete dreiging ervaart doordat de trein waarmee ze reist vol blijkt te zitten met onbehouwen mannen die gewelddadige gedachten lijken te koesteren, een dreiging waardoor ze ervan overtuigd raakt dat alles uit elkaar zal vallen, wat niet alleen háár duistere voor gevoel

19

is, maar ook dat van de andere personages in het anonieme stadje dat ze binnenrijdt; iedereen voelt de apocalyps naderen, en als er dan ook nog een circus blijkt te zijn gearriveerd dat een walvis tentoonstelt, weten ze het zeker: alles gaat stuk.

Het kind bungelt uit het bed om met haar hand op mijn hoofd te tikken. Ik leg Krasznahorkai terug en neem het oranje kindertreinenboek mee naar boven.

- 20 We liggen tegen elkaar aan, het kind en ik, in ons smalle stapelbed. Eigenlijk ligt ze eerder boven op me. Als bij een schuwe kat die voor het eerst bij je op schoot kruipt, durf ik me nauwelijks te bewegen. Ik probeer te doen alsof deze nabijheid vanzelfsprekend is, en misschien is dat ook zo. We bladeren door het kindertreinenboek, langs zwart-witfoto's van kinderen op perrons en in stijve Hollandse gezinnen, sommigen lachend, anderen gelaten of ver dwaasd. Onze eigen roestige trein zucht, steunt, rammelt en kraakt zich een weg door nachtelijk Duitsland. Een van de medepassagiers is al begonnen met snurken.

Een dubbelgevouwen papier dat ik als bladwijzer gebruik, met een geprinte krantenadvertentie uit de jaren twintig die Nederlandse gezinnen moet overhalen een Hongaars pleegkind in huis te halen, valt uit het boek. Het kind pakt het op en fluistert: 'Dat ben ik.'